

est ipsi : atqui damnum virgini in illo casu illatum impudabile est stupratori ; jus enim strictum certe habebat puella ut talibus viis in crimen non adduceretur : ergo.

Ad metum autem revocantur preces nimis importunæ, præsertim si jungantur cum metu reverentiali, v. g., si vir sit nobilis, potens, in dignitate constitutus, puellæ dominus, etc. Si erga illam sit beneficus, et dicat se in posterum nulla beneficia ei collaturum esse, nisi desideriis suis consentiat ; hæc enim omnia libertatem valde imminuunt. Preces vero ordinariæ, blanditiæ et alia hujusmodi non generant metum de quo hic agitur, quia libertatem non graviter lædunt. *Ita generaliter theologi.*

Damna quæ ex hujusmodi copula solent sequi, sunt : 1° amissio virginitatis, si puella sit virgo, et injuria personalis, sive sit virgo, sive non : hæc autem injuria compensanda est per satisfactiones, quantum fieri potest, proportionatas, per veniæ petitionem, et etiam per pecuniam juxta viri prudentis judicium solvendam, si, hac mediante, dolor et tristitia puellæ leniri possint ; 2° diffamatio puellæ et familiæ inhonoratio, quam stuprator omni modo possibili reparare tenetur ; 3° inhabilitas ad honestum et conditioni suæ congruens matrimonium, aut ad statum sibi convenientem quem alioquin sibi invenire potuisset, v. g., in quadam religione, ubi deflorata jam admitti non potest.

Duplici modo stuprator damnum istud reparare potest ; scilicet, 1° puellam sufficienter dotando, ut tam honeste nubat quam nupsisset, vel tam opportunam inveniat conditionem quam invenisset si violata non fuisset ; 2° illam in legitimam uxorem ducendo. Ex duobus illis mediis quod voluerit eligere potest ; ut enim ab obligatione sua liberetur, id unum requiritur, quod videlicet damnum a se illatum sufficienter resarciat : cum ergo duobus modis satisfacere valeat, unum præ alio eligere potest. Attamen si puella matrimonium cum stupratore recusaret, ille deberet ipsam dotare, quia ad matrimonium eam cogere non potest ; sed, vice versa, si puella sufficientem dotem sibi oblatam rejiciat et matrimonium determinate petat, non ideo illam ducere tenebitur stuprator, cum alias damnum possit reparare et matrimonium non promiserit.

Si vero puellam dotare non possit, matrimonium illi offerre et eam, si velit, ducere tenetur, proindeque, si aliquo dispensabili impedimento ligetur, illius dispensationem propriis expensis obtinere debet : alioquin damnum a se injuste illatum non quantum in se est repararet.

Si puella per vim aut fraudem stuprata religionem ingressa fuerit, aut æque commode nupsisset ac nupsisset, aut si defloratio illius manserit occulta, ad nihil stuprator ratione damni temporalis tenebitur, siquidem nullum de facto existit, sed probabilius semper aliquid pro damno personali debet ; damnum enim istud non fuit reparatum per matrimonium subsequens aut ingressum religionis.

Cum autem istiusmodi damnum æstimari nequeat, expedit ut stuprator cum puella quam defloravit transigat, et satis ei offerat ac tribuat ut plene et rationabiliter sit contenta.

PROPOSITIO TERTIA.

Qui puellam seduxit sub promissione matrimonii, ordinariè illam ducere, aut, si ipsa velit, dotare tenetur.

Prob. Promissio matrimonii fuit ficta vel vera. Si prius, seductor tenetur, ratione fraudis, non vero ratione promissionis, quæ fuit nulla, reponere puellam in statu in quo esset, ex hypothesi quod stuprata non fuisset. Debet ergo eam ducere, si ambo velint, vel eam convenienter dotare, si alteruter matrimonium recuset. Si promissio matrimonii fuit vera, solutio quæstionis pendet ex dicendis in Tractatu sequenti, ubi *de promissione sub conditione turpi*. Juxta eos qui dicunt talem promissionem esse nullam, seductor ad nihil teneretur ; non quidem ratione fraudis, quæ non exstitit, nec ratione promissionis, quæ supponitur nulla. In aliorum autem sententia, puellam ordinariè ducere tenetur, nec promissioni suæ satisfaceret puellam dotando, nisi dotem ipsa libere acceptaret ; matrimonium enim promisit, illam ergo ducere debet. (Require in *Tr. de Contr.* quid sentiamus de supradicta quæstione.) Nec intra primum bimestre religionem ingredi

posset, quia promissionem non impleret. *Ita generatim theologi*, post *S. Thomam*. Vide *Sanchez*, de Matrimonio, l. 1, d. 10, n. 5; *Lessium*, l. 2, c. 10, n. 20; *card. de Lugo*, d. 12, n. 28; *S. Ligorium*, l. 3, n. 642; *P. Antoine*, edit. anni 1818, tom. 3, pag. 315; *Billuart*.

Quidam hanc doctrinam rejiciunt tanquam bonis moribus nocivam; nam, inquiunt, ea semel admissa, multo facilius seducentur puellæ sub spe matrimonii; sed, contrario sensu, respondent alii: Multo audacius seductores matrimonium promitterent, si persuasum haberent se nullo modo tali promissione obligari.

Diximus *ordinarie illam ducere tenetur*; quia varii sunt casus in quibus potest eam non ducere: sunt autem fere iidem in quibus sponsalia valide contracta dissolvi possunt absque consensu sponsæ: itaque

1º Illam ducere non tenetur si cum alio postea fornicata fuerit, nam *frangenti fidem nulla debetur fides*; item, si stupratorem illa deceperit, fingendo se esse virginem, dum esset corrupta, se esse nobilem vel divitem, dum esset pauper aut vilis conditionis, eam ducere non tenetur stuprator, nec ullum damnum in his casibus compensare obligatur: totum enim mulier hoc sibi imputare debet. Si vero ex errore proprio crediderit stuprator puellam esse virginem, nobilem, divitem, quamvis talis non esset, poterit illam non ducere, quia tunc sponsalia dari mere liceret. Tenebitur tamen, juxta *Sylvium* et *Billuart*, damnum compensare; nam puella vere fuit injuste decepta.

2º Puellam ducere non tenetur, si rationabiliter illa sinceritati promissionis credere non debuisset ob levitatem promittentis, ob conditionum disparitatem, ob impedimentum jam existens et ab illa cognitum, nam tunc seipsam decepta, et libere ac sponte consensisse judicatur. Si hunc conditionis excessum ignoraverit puella, vere fuit decepta, et stuprator damna compensare tenetur; non tamen illam ducere, quia talem dignitatem illa sperare non potuit. At si conditionis excessum cognoverit puella, et stuprator serio ac expresse matrimonium illi promiserit, illam revera vi promissionis ducere debet; nam de jure

suo cedere potest, et reipsa ei renuntiavit serio matrimonium promittendo. Sic, post multos alios, *Sylvius*, q. 62, art. 2, *Queritur* 5º, con. 4. Si tamen graves rixas, familiæ dissidia, aut scandala rationabiliter timeret, illam ducere non teneretur, cum tunc sponsalia dissolvere posset; sed cuncta reparare deberet damna.

3º Eam ducere non tenetur, si dirimens ac indispensable supervenerit impedimentum; sed tunc damna compensare tenebitur, ut evidens est; item, si quod existat impedimentum dispensabile, illius dispensationem propriis expensis obtinere debet: qui enim ad finem, et ad media etiam tenetur.

4º Disputant inter se theologi utrum stuprator puellam ducere teneatur, si voto simplici castitatis fuerit ligatus tempore quo matrimonium promisit. *Sylvius*, ibidem, *Queritur* 6º, et multi cum illo negant; per promissionem enim Deo factam jus illi acquisitum est: unde secunda promissio de re aliena fuit, ac proinde nulla; alii vero non pauci affirmant, quia obligatio contractus onerosi præferri debet obligationi contractus gratuiti etiam antecedentis: atqui promissio Deo facta erat gratuita, promissio autem matrimonii onerosa, et omitti non potest quin injuria puellæ inferatur: ergo impleri debet. Sic qui centum nummos per votum Ecclesiæ promississet, et deinde obligationem onerosam pro centum nummis contraxisset, hanc, neglecto voto, implere deberet: ergo *a pari*, etc. Nos autem in tali casu hoc consuleremus, videlicet, ut stuprator sufficientem dotem offerret puellæ, quæ si acciperet, votum ille servaret; si vero puella, rejecta dote, matrimonium exigeret, dispensationem voti petere deberet stuprator, et tunc promissionem impleret.

Queritur 1º ad quid ratione prolis teneatur stuprator.

R. Vel puella sponte consensit, vel injuste in culpam fuit adducta. In priori casu, vir et mulier jure naturali tenentur in solidum prolem enutrire et educare usque dum sufficienter sibi providere possit. *Leges positivæ* nunc circa illud punctum nihil statuunt; igitur juri naturali standum est. Si autem vir puella dormiente, ebria, insanien-

te, vi oppressa abusus esset, aut fraude decepisset, omnes impensæ pro nutritione et educatione prolis ab ipso faciendæ essent. Renuente patre, ut sæpe accidit, ad omnia tenetur mater.

Si prolem in xenodochio exposuerint, ex communi sententia totum damnum restituere xenodochio tenentur, nisi vere sint pauperes; quia xenodochia in favorem infantium, non vero parentum fundata sunt, quidquid contra plures asserant. Ut autem quantitas restituenda recte determinetur, quærendum est an proles vixerit, an autem et quando sit mortua: si vixerit, restituendi sunt omnes sumptus qui apud nutricem fieri debuerunt, et deinde in ipso xenodochio usque ad annum duodecimum, quo sufficienter laborare incipit infans ad ea lucranda quæ vitæ et vestitui absolute sunt necessaria. Omnes illi sumptus nunc æstimantur moraliter Cenomani mille fr. Si proles mortua fuerit, sumptus restituendi a die expositionis ad diem mortis erunt computandi. Si vero nullo modo deprehendi possit utrum proles mortua sit an vivat, restitutio erit faciendæ secundum communes mortis et vitæ probabilitates. Tempore quo prima hujus Tractatus editio prodiit, anno 1818, vix pars vigesima hujusmodi infantium a die natiuitatis ad duodecimum annum perveniebat: nunc vero longe minor est numerus decedentium, ex quo majori diligentia conservationi vitæ dictorum infantium consulitur. Multo plures in primis annis et maxime in primis mensibus moriuntur. Omnibus perpensis, videtur quod in tali dubio circa trecentos fr. restituere sufficiat. Quando infans expositus aliquo caractere distinctivo fuit insignitus, semper facile cognosci potest an vivat nec ne; omnes enim circumstantiæ expositionis accurate describuntur.

Si debitor moribundus esset, omnes sumptus jam existentes ex integro, et, pro futuris, secundum vitæ et mortis probabilitates restituere deberet. Eo minores fiunt probabilitates mortis, quo magis ætate ac constitutione robustior est infans.

Quæritur 2º ad quid teneatur stuprator respectu paren-

tum puellæ, propter damnum temporale quod experiuntur, quia scilicet dotem illius augere tenentur ut convenienter nubere possit.

R. Si puellam vi, metu, fraude aut matrimonii promissione in crimen induxerit, evidenter, ob rationes superius expositas, totum illud damnum reparare tenetur. Si autem plene ac libere puella in crimen consenserit, multi theologi volunt stupratorem adhuc teneri prædictum reparare damnum; nam, inquiunt, jus parentum vere violatur, jus siquidem strictum habent ut filia sua digne atque decenter nubat. Ita P. *Antoine* et apud eum *Azor*, *Navarrus*, *Valentia* et alii multi, etiam *Habert* et *Collet*. Attamen æque saltem probabile videtur stupratorem ad hanc restitutionem erga parentes non teneri; ad illam enim non tenetur, si puella contra justitiam erga parentes non peccet, non nubendo, aut matrimonio inconvenienti consentiendo: atqui contra justitiam erga parentes non peccat; etenim parentes restitutionem a puella exigere non possunt quia nubere recusavit, vel matrimonium inconvenienti, ipsis invitis, contraxit; igitur contra justitiam erga parentes suos non peccavit, sed tantum contra reverentiam ipsis debitam, proindeque stuprator nullam eis debet restitutionem. Sic *Billuart* cum pluribus aliis.

At, juxta omnes, cum veram injuriam parentibus aut tutoribus puellæ intulerit, eam etiam consentientem corrumpendo, hanc injuriam meliori quo fieri potest modo reparare tenetur, nempe per humilem sui submissionem, per intimi doloris signa, per honoris pro opportunitate exhibitionem, per veniæ petitionem, etc.

Si autem puella jam sub potestate parentum aut tutorum non esset, ad nihil omnino erga ipsos stuprator teneatur; tunc enim non censeretur ullo modo jus strictum eorum violasse.

ARTICULUS TERTIUS.

DE ADULTERIO.

Adulterium, id est, accessus ad alterius torum, est commercium carnale cum persona alteri conjugata. In omni

adulterio semper aliqua personalis injuria erga conjugem innocentem reperitur; namque jus strictissimum habet ut fides conjugalis inviolabiliter sibi servetur. Quamdiu hæc injuria manet occulta, nulla est obligatio eam reparandi, quia in se irreparabilis est, et aliunde, cum sit ignota, nulla facienda est compensatio. Si vero innotescat, quantum fieri potest reparari debet, per honoris exhibitionem, per veniæ petitionem, etc.; id omnes fatentur. Quamcumque autem pecuniariam satisfactionem pro dicta personali injuria leges civiles olim prohibebant, ne maritus lenocinium uxoris facere existimaretur; sed illæ leges, juxta multos et saniores theologos, pro foro tantum externo vim habebant, atque ideo maritus poterat, tuta conscientia, pecuniam sibi oblatam ad compensandam injuriam per adulterium sibi illatam, accipere et retinere.

A fortiori, cum leges istæ nunc minime existant, talem licet accipere satisfactionem qua dolor ex injuria proveniens placari queat, et adulter hanc satisfactionem, si possibilis sit, dare tenetur, secundum id quod diximus, ubi de damno naturali per homicidium aut mutilationem illato.

At sæpe damnum temporale ex adulterio sequitur, nempe quando ex illo nascitur proles quæ bonis mariti cum filiis legitimis alitur, educatur, dotatur, et insuper in hæreditatem venit: nobis igitur statuendum est an et quomodo damnum istud reparandum sit.

PROPOSITIO.

Adulter et adultera tenentur in solidum totum reparare damnum quod occasione prolis ex adulterio sequitur

Prob. Illius damni fuerunt causa positiva, injusta et efficax, ut patet. Ergo.

Tenentur *in solidum*; uterque enim in totum damnum ita influxit, ut, uno deficiente, illatum non fuisset: ergo totum imputandum est utrique.

Si tamen vi, metu vel fraude, vir in culpam mulierem

adduxit, totum damnum reparare primario teneretur, et mulier tantum illius defectu; hoc sufficienter ex dictis probatum manet. Si autem vi irresistibili mulier fuisset oppressa, ad nihil etiam defectu corruptoris teneretur ratione criminis quod non existit, sed teneretur ratione *maternitatis* ad curandam prolem, non tamen ad compensandum xenodochium, si proles fuisset exposita. Si vero precibus et adhortationibus vir mulierem seduxit, totum primario reparare tenetur, juxta *Sylvium*, tum quia principalis est causa damni, tum quia totum resarciendi onus sibi imposuisse censetur. Sed illa opinio nobis indubia non videtur: cum multis theologis probabilius judicamus adulterum ante adulteram non teneri, sed utrumque eodem gradu. Etenim quatenus exsequentes, eodem modo tenentur, ex aliunde probatis: vir quidem fuit consulens, sed consulens ante exsequentem non tenetur. Attamen, juxta plures, inter quos *Collet*, quia duplici titulo fuit causa damni, ut consulens et exsequens, ad ampliorem restitutionis partem tenetur. Illud vero, cum non sit certum, non semper urgeri debet.

Si proles in xenodochio exposita fuerit, restitutio erit facienda secundum id quod in præcedenti articulo diximus.

Si adulter probabiles habeat rationes dubitandi an vere sit pater prolis, aut si plures cum eadem muliere carnale habuerint commercium et dubitetur quinam ex eis sit pater, restitutio facienda est pro ratione dubii, juxta ea quæ alibi diximus, agendo de reparatione damni in dubio.

Queritur 1º quantum et quibus restituendum sit, ut damnum per adulteram prolem illatum sufficienter reparetur.

R. Vel damnum jam totaliter illatum est, vel non: si jam sit illatum, totum resarciendum est. Omnes itaque sumptus quos fecit maritus in prole alenda, educanda, dotanda, etc., ex integro restituendi sunt. Si filius illegitimus cum legitimis jam hæreditavit, valor partis quam obtinuit referendus est filiis legitimis, vel aliis legitimis

hæredibus qui eam perciperent. Si autem damnum nondum totaliter sit illatum, quia proles spuria non adhuc hæreditavit, tunc adulter restituere debet, non totum damnum quod filii legitimi paterentur, si spurius reipsa partem hæreditatis acciperet, quia incertum est an patri putativo supervicturus sit, sed proportionate ad diversos gradus probabilitatis vitæ aut mortis ejus, habita ratione illius ætatis, complexionis ac sanitatis: hæc autem portio ex variis circumstantiis istis, secundum judicium viri prudentis, erit determinanda. Sic quidam efficitur aleatorius contractus, qui adulterum pro semper liberat. Hujusmodi proportionatam restitutionem necessario statim facere tenebitur adulter quantum poterit, si morti sit proximus: si vero mors non immineat, debet quidem firmum habere propositum totum resarciendi damnum, si proles illegitima de facto hæreditatem patris putativi aut aliorum propinquorum injuste obtineat; sed ad restitutionem pro hæreditate differre posset, præsertim si mors infantis probabilis appareret; cum enim damnum istud nondum sit illatum, stricta adhuc non existit obligatio illud reparandi. Res tamen eo modo disponere debet quo restitutio sufficiens nihilominus quibus oportuerit fiat, si ante prolem ipse moriatur.

Queritur 2º utrum adulter et adultera restituere teneantur ea quæ ab ipsorum consanguineis dantur aut legantur spurio, quia filius legitimus reputatur, et quæ certo alioquin data aut legata non fuissent.

R. Hæc quæstio satis intricata est: quidam cum *Molina* affirmant eos ad restitutionem teneri; nam, inquiunt, donatio ex errore circa personam facta nulla est: donatio autem, de qua hic agitur, fit ex errore circa personam, ut patet; adulter vero et adultera vera sunt illius erroris causa: ergo.

Alii vero, post card. *de Lugo*, d. 13, n. 381, negant adulterum et adulteram ad illam restitutionem obligari; de damno enim quod per accidens et præter eorum intentionem evenit non tenentur: atqui tales sunt supradictæ donationes; eas saltem ordinariè non præviderunt nec

prævidere debuerunt adulteri: deceptio igitur per accidens evenit, ac proinde non imputanda est ipsis. Posterior hæc opinio probabilior videtur, et in praxi admittendam esse arbitramur, præsertim quando de re aliqua gravi non agitur.

Attamen proles illegitima, quæ se talem esse perfecte resciret, hujusmodi donationes ex errore sibi oblatas acceptare non posset, et acceptas restituere teneretur, quia revera in se sunt nullæ. Ita merito *Billuart*.

Queritur 3º quomodo mulier adultera restituere possit.

R. Si bona paraphernalia habeat, ex illis restituere debet, ea de manu ad manum vel per contractum donando. Si hujusmodi bona non habeat, tunc majori diligentia in rebus familiæ administrandis, et strictiori parcimonia in eis quæ sibi ad vestitum aut recreationes permittuntur, debet, quantum in se est, legitimos hæredes in eo divitiarum statu reponere in quo essent, si illegitimus in familiam non fuisset introductus. Ita omnes theologi.

Si hæc non sufficiant, conetur, prout spiritus prudentiæ ei suggesserit, marito sub aliquo prætextu persuadere ut secundum dispositiones legum plus filiis legitimis tribuat quam spurio, ipsumque spurium prudenter inclinet ad statum religiosum vel ad statum ecclesiasticum, si divinæ vocationis signa in eo appareant, aut ad vitam celibem, ut saltem post mortem ejus bona quæ illegitime obtinuit ad hæredes legitimos redeant. Ita passim doctores, et quidem recte.

Notandum autem quod si mulier his aut similibus modis sufficienter pro parte sua restituere non possit, adulter debeat eam supplere et totum illius defectu solvere, si quidem in solidum tenentur.

Si tandem diversis præcedentibus modis damnum non sit sufficienter reparatum, mulier teneturne crimen suum manifestare, aut marito suo ut condonationem obtineat, aut filio illegitimo ut hæreditati renuntiet?

R. Ex communi sententia, in neutro casu mulier crimen suum, saltem ordinariè, manifestare tenetur: 1º non marito; ex probatis enim superius, p. 145, nulla ordina-

rie est obligatio damnum temporale per grave dispendium boni superioris ordinis reparandi : at in hoc casu mulier grave incurreret dispendium boni superioris ordinis, nempe famæ suæ, proles illegitima infamaretur, imo et aliquod opprobrium in ipsum maritum redundaret, pax et concordia forte pro semper turbarentur, unde maritus ipse invitus esse posset huic revelationi : ergo 1°. 2° Non filio ; forsitan enim filius matri non credet, nec juxta multos credere tenetur, quia *confitenti turpitudinem suam nulla debetur fides* ; est regula juris : ex odio erga hunc et ex inordinata affectione erga alios filios agere præsumitur mulier. Aliunde, etiamsi filius illegitimus matri suæ crederet, verisimiliter hæreditati renuntiare nollet propter solum justitiæ amorem, sicque revelatio inutilis foret respectu filiorum legitimorum qui nihilominus damnum paterentur, et perniciosissima respectu illegitimi, qui deinde formaliter peccaret ac damnaretur. Ergo 2°. Unde Innocentius III : « Mulieri quæ, ignorante marito, de » adulterio prolem suscepit, quamvis id viro suo timeat » confiteri, non est penitentia deneganda. » Decretal. l. 5, tit. 38, cap. 9.

Diximus *ordinarie* ; quosdam enim theologi excipiunt casus in quibus mulier crimen suum manifestare debet, videlicet, 1° si jam antea famam suam amiserit, et grave detrimentum sub illo respectu ex revelatione non timeat : si alia tamen gravia mala ipsi imminerent, adhuc a revelatione abstinere posset ; 2° si spurium regno succedere debeat, et, propter mores perditos vel erroris amorem, religioni ac communi societatis bono futurus sit noxius, tunc mulier cum famæ suæ detrimento et aliis gravissimis incommodis turpitudinem suam manifestare tenetur, modo prudenter sperare possit spurium per hanc manifestationem a regno avertendum esse ; 3° si mulier rationabiliter præsumat, quod difficile tamen præsumi potest, spurium sibi crediturum et hæreditati renuntiatorum esse ; infamia enim alicujus nocentis apud unum aut alterum minus malum reputatur quam grave innocentis damnum.

Quæritur 4° utrum filius teneatur credere matri suæ ipsum illegitimum esse asserenti.

R. Communiter docent theologi illum matri credere non teneri, nisi declarationem suam evidentibus probet rationibus, v. g., ex mariti absentia, vel ex ejus impotentia ; nemo etenim in sui præjudicium credere tenetur unius etiam non suspecti testimonio, præsertim turpitudinem suam allegantis : est praxis juris. Ergo. Alii tamen dicunt spurium matri suæ credere teneri, si probæ sit fidei, conscientiæ rectæ, rem cum juramento affirmet, maxime quando in articulo mortis est constituta. Hæc sententia non est improbabilis. Si autem filius, tam ex matris suæ ejusdemque mariti confesso quam ex commercio diu in absentiam mariti publice ac certissime continuato, clare se spurium esse intelligat, certum nobis videtur illum, tuta conscientia, hæreditatem etiam per judices sibi adscriptam retinere non posse ; semper enim judices supponunt illum esse legitimum. Ergo. Ita card. *de Lugo*, d. 13, n. 62 et plures alii apud ipsum. Vide *S. Ligor*, l. 3. n. 654.

QUÆSTIO TERTIA.

De bonis famæ et honoris.

Fama, a *fando* sic dicta, est bona existimatio quæ de vita, moribus et aliis qualitatibus alicujus personæ habetur, v. g., de virtute, de ingenio, de eloquentia, de scientia, de opibus, de auctoritate, de potentia et de aliis similibus, quæ hominem efficiunt laudibus dignum. Honor est testimonium exterius bonæ illius existimationis ; testimonium autem istud ipsimet personæ per se vel per aliud præsentem exhiberi debet : sic honoratur rex non solum quando est præsens in persona, sed etiam in suo legato, in sua statua, etc. Triplici modo honor alicui personæ exhiberi potest, scilicet, per verba, illum, v. g., vocando magistrum, dominum, sanctissimum, sapientissimum ; per actiones, coram illo se inclinando, genuflectendo, obviam